

SUOMALAISTA TIETEEN DISKURSSIA

Minna-Riitta Luukka *Puhuttua ja kirjoitettua tiedettä. Funktionaalinen ja yhteisöllinen näkökulma tieteen kielen interpersonaalisiin piirteisiin.* Jyväskylä Studies in Communication 4. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 1995. 158 s. ISBN 951-34-0635-0. [Teokseen liittyy lisäksi 5 artikkelia: *Varmuuden kahdet kasvot tieteellisessä tekstissä* (Vir. 4/1992 s. 361–379), *Minä, sinä, hän — tieteellisten tekstien ihmissuhteet* (Vir. 1/1994 s. 25–43), *Persoona pragmatiikan puntarissa* (Vir. 2/1994 s. 227–239), *Näkökulmia puheen ja kirjoituksen vertailuun* (FINLANCE. A Finnish Journal of Applied Linguistics XI 1992 s. 130–147) ja (Minna-Riitta Luukka & Raija Markkanen:) *Impersonalization as a form of hedging* (R. Markkanen & H. Schröder (toim.), *Hedging and discourse. Approaches to the analysis of a pragmatic phenomenon.* Walter de Gruyter, Berlin).]

Kieli on vuorovaikutusta, sosiaalista toimintaa, se on funktionaalista ja yhteisöllistä. Tiedeyhteisön diskurssit heijastelevat tieteen pelisääntöjä, ja yhteisön jäsenyyttä tavoittelevien on opittava yhteisön puhutavat, sillä yhteisö on suljettu ja sen käytänteet ovat olennaisesti kielenkäytön varassa. Tutkimalla tiedeyhteisön kielenkäytön tapoja saamme selville asioita itse yhteisöstä. Yhteisöllinen suuntautuminen puolestaan edellyttää kielentutkijalta funktionaalista lähestymistapaa kieleen.

Tämäntapaisista lähtökohdista Minna-Riitta Luukan väitöskirja *Puhuttua ja kirjoitettua tiedettä* tekee odotetun ja tarpeellisen aluevaltauksen tutkiessaan suomen kielen käyttöä tieteellisessä diskurssissa. Vaikka tieteen kieli on ollut intensiivisen tutkimuksen kohteena jo pitempään, on suomea tieteen kielenä tutkittu varsin vähän. Tieteen diskurssien tutkimuksessa näyttää vallitsevan sama englannin ylivalta kuin tieteen julkaisukielessäkin. Luukan aikaisemmatkin tutkimukset (esim. 1992) muodostavat tästä virkistävän poikkeuksen.

Luukka pyrkii uusille urille myös valitsemalla vuorovaikutuksellisen ja yhteisöl-

lisen näkökulman kieleen. Tieteen kieltä ei tarkastella passiivien, nominalisaatioiden tai erikoistermien kokoelmana, vaan tiedeyhteisön puhetapojen, konventioiden ja kohteliaisuusnormien heijastajana. Tutkimus liittyy pragmaattisen ja funktionaalisen kielentutkimuksen perinteeseen ja ottaa myös vaikutteita yhteiskunta- ja käyttäytymistieteiden puolella tehdystä diskurssintutkimuksesta.

Luukka yhdistelee taustateorioita laajalta alueelta niin lingvistiikasta kuin sosiaalitutkimuksestakin, päällimmäisinä lähteinä sosiaalisesti orientoituneet diskurssin tutkimuksen suuntaukset. Hän hyödyntää useita malleja ja teorioita, joissa on pyritty tavoittamaan kielen käyttö osana sosiaalista todellisuutta ja syntetisoi näistä oman lähestymistapansa. Luukka yhdistää sosiaaliselle konstruktionismille ominaisen yhteisökeskeisyyden interaktionismin dynaamisuuteen, kuten nykyiset genreteoretikot (esim. Berkenkotter ja Huckin 1995, Kamberelis 1995) tyyppillisesti tekevät: yhteisöllä katsotaan olevan omat diskurssikäytänteensä, jotka ovat tilanteisesti varioivia, monitulkintaisia ja muuttuvia. Keskeisenä

▷

lähtökohtana Luukalla näyttää olevan myös etnografinen tutkimussuunta, jossa korostuvat sekä funktionaalinen lähestymistapa kieleen että yhteisön jäsenten näkökulma, konteksti ja kulttuuri. Tärkeitä taustoja ovat myös Bahtinin dialogismi ja hallidaylainen funktionalismi, joka korostuu sekä yleisessä orientaatiossa että varsinkin kielellisissä analyyseissa.

Sosiaalisen kontekstin, dialogisuuden ja intertekstuaalisuuden painottaminen on ollut voimakkaassa nousussa 1990-luvun diskurssianalyyseissä muutenkin. Viime aikoina näitä aspekteja ovat korostaneet mm. kriittinen diskurssianalyysi, joka Suomesakin on nopeasti kerännyt ympärilleen innostuneita tutkijoita (esim. Kalliokoski 1996, Karvonen 1995), ja tieteellisiin diskursseihin syventynyt genreanalyysi, jonka piirissä sosiokognitiivinen suuntaus on voimistunut erityisesti Yhdysvalloissa (esim. Berkenkotter ja Huckin 1995). Näille suuntauksille on ominaista pyrkimys yhdistää kielitieteellisen ja yhteiskuntatieteellisen diskurssianalyysein piirteitä, mikä on viety kenties pisimmälle kriittisen diskurssianalyysein piirissä. Tällä alueella Luukkaakin haluaa liikkua. Vakiintuneiden tieteenalojen rajojen ylittäminen on aina hankalaa, mutta palkintona voi sitten taas olla risteytyselinoimaa, joka säteilee energiaa eri suuntiin ja piirtää vanhojen tieteenalojen rajoja uudelleen.

Taustojensa moninaisuudesta huolimatta Luukka pelkistää niistä oman linjansa, joka näyttäytyy lukijalle varsin selkeänä ja johdonmukaisena. Välillä pelkistys näyttää myös varjopuolensa.

Luukka näyttää olevan mieltynyt jyrkkiin dikotomioihin: kielentutkimus on joko »formalistista» tai »funktionalistista», kieli on joko muotoja ja rakenteita tai funktioita ja vaikutusta, genre on joko kognitiivinen hahmotussysteemi tai yhteisön pelisäännöstö, konteksti joko kielenulkoinen vaikutta-

ja tai kielen sisäänrakennettu ominaisuus, tieteellisen viestinnän opetus joko tekstikeskeistä tai yhteisökeskeistä jne. Jaottelut tuntuvat välistä tarpeettoman kategorisilta eivätkä aina tarkoituksenmukaisilta tutkimuksen etenemisen kannalta. Tulee mieleen, että pedagogisessa kontekstissa ne voisivat toimia paremmin.

Kielentutkimuksen kenttää ravistellaan asettumalla voimakkaasti vuorovaikutuksellisen, dialogisen ja funktionaalisen kielinäkemyksen kannalle formalistista, autonomista kielikäsitystä vastaan. Rintamalinjat vedetään tiukasti, ja Luukka valitsee puolensa empimättä. Hieman yllättävältä tuntuu siksi, että Luukka kuitenkin sanoo, ettei hän pyri väittämään funktionaalisen näkökulman olevan formalistista parempi, vaan että kummallakin on epäilemättä omat tehtävänsä. Tällainen takaportin auki jättäminen tuntuu tarpeettomalta, sillä formalistiselle kielikäsitteelle ei kuitenkaan osoiteta yhtään järkevää tehtävää. Vuorovaikutuksellisen ja sosiaalisen kielikäsitteksen puolustaminen ei itsessään vaadi kumartelua muiden lähestymistapojen suuntaan — sen valinta tulee perustelluksi sekä kielen sosiaalista luonnetta osoittavan argumentoinnin että kiinnostavia tuloksia tuottavien analyyseiden kautta.

Rintamalinjojen selkeyttäminen aiheuttaa myös tarpeetonta yksinkertaistamista ja niputtamista. Formalismin käsite ulotetaan yhtäältä lähes kaikkeen sellaiseen kielentutkimukseen, joka on kiinnostunut kielen muodoista, ja toisaalta sellaiseen, joka tekee jyrkästi rationalistisia ja kielen autonomisuuteen liittyviä oletuksia. Kuitenkin esim. empiristisen kielentutkimuksen monet lähtöoletukset ovat rationalismille vastakkaisina ehkä lähempänä tässä esitettyä funktionalismia kuin formalismia. Esimerkiksi tekstilingvistiikassa ei ajatus ole ollut keskeisesti formaalien piirteiden löytäminen teksteistä analogisena lauserakenteel-

le. Vaikka tällaista »ylöspäin projisointia» lauseesta tekstiin jonkin verran onkin tehty, on tekstintutkimusta kuitenkin ennen kaikkea motivoinut ajatus, että kieli toteutuu teksteissä ja että irtoaminen lauseen kahleista merkitsee pääsyä kielen tutkimukseen sellaisena kuin se todellisuudessa esiintyy. Tekstien asettaminen sosiaaliseen kehukseen on kyllä aina ollut jonkinlainen ongelma — on mieluusti nähty, että tekstit liittyvät käyttötilanteeseen, mutta tekstin ja tilanteen todellinen yhdistäminen on usein jäänyt siihen, että sosiaalinen konteksti on vain malliin kuuluva kehys. Luukan pyrkimys radikaalisti nostaa yhteisö keskiöön on tässä mielessä tervetullut.

Hiukan erikoiselta tuntuu *perinteinen*-sanan käyttö jokseenkin synonyymisenä formalistiselle kielikäsitteelle. Tämä johdattaa esim. siihen, että Douglas Biberin tutkimukset luokitellaan perinteisiksi, mikä ei tunnu oikein osuvalta. Biber (1988) sovelsi tilastollisia monimuuttujamenetelmiä suureen korpusaineistoon selvittääkseen genrejen kielellisiä indikaattoreita, mikä oli aivan uutta kymmenkunta vuotta sitten eikä vielääkään kovin yleistä. Vaikka Biberiä voi aiheellisesti kritisoida autonomisen ja formaalin kielikäsitteiden viljelemisestä ja kielen sosiaalisen olemuksen vähättelemisestä, tuskin silti perinteisyydestä. Toisaalta taas brittiläisellä funktionalismilla, joka tässä kategorioinnissa asettuu perinteisen vastakohtaksi, on hyvinkin pitkät juuret J. R. Firthiin ja Malinowskiinkin saakka, ja ne ovat syvällä sosiaalisessa ja kulttuurisessa kielikäsitteessä.

Vuorovaikutuksellisen näkökulman paras tae on joka tapauksessa se, että sillä saadaan mielenkiintoisia tuloksia. Kun teoreettiset perusteet on esitetty, tekee mieli nähdä, miten asetelma toimii kielen kuvauksessa niin, että havaitsemme uusia yhteyksiä, löydämme selityksiä ja ratkaisemme perinteisesti hankaliksi osoittautuneita

ongelmia. Luukka onkin tarttunut kiinnostavasti joihinkin suomen kielen kuvauksen hankaliin ilmiöihin ja valaissut niitä uudesta kulmasta.

Kysymyksessä on artikkeliväitöskirja, joka onnistuu muodostamaan melko eheän kokonaisuuden. Artikkeleita yhdistävä, lähtökohtia ja taustoja selvittelevä osa on laajahko (120 sivua), ja artikkelien aihepiiri on onnistuttu pitämään jokseenkin yhtenäisenä: keskeisiä teemoja ovat yhteisöllisyyden lisäksi varmuusasteiden ja persoonan ilmaukset sekä puhutun ja kirjoitetun kielen erot. Tutkimusten empiirinen aineisto on myös sama — Luukan jo lisensointityötään varten keräämä materiaali soveltavan kielitieteen konferenssiesitelmistä.

Puhtaimmin kielentutkimuksellista antia ovat varmuusasteiden, persoonan ilmaisutapojen ja suomen passiivin analyysit. Analyyseissa osoitetaan onnistuneesti funktionaalisen lähestymistavan etuja: vuorovaikutuksellisesti tärkeitä ilmiöitä kuten varmuusasteiden ilmaiseminen pystytään käsittelemään yhtenä kokonaisuutena, vaikka siihen kuuluu elementtejä, joita strukturaalisesti jäsennellyissä kieliopissa luokitellaan toisistaan eroon. Esim. puhuja voi lieventää väitteensä varmuusastetta episteemisen adverbien (*X on ehkä Y*), verbin moduksen (*X lienee Y*), modaalisen apuverbin (*X saattaa olla Y*) tai mentaaliverbin (*luulen, että X on Y*) avulla tai sitten useammalla tavalla yhtäaikaan (*luulen että X saattaa ehkä olla Y*). Hyvä havainto on myös se, että vuorovaikutuksellinen funktionaalinen näkökulma antaa tilaisuuden yhdistää varmuusasteiden lieventämisen ja epäsuorat persoonailmaukset yleisemmän *hedging*-tai pehmentelystrategian lajeiksi. Kaikkiaan Luukka ammentaa erityisesti funktionaalisissa analyyseissaan paljon Hallidayn (1994) systeemis-funktionaalista lingvistiikasta.

Vuorovaikutuksellinen ote henkilöviit-

tauksissa asettaa kyseenalaiseksi totunnaisen jaon definiittisiin ja indefiniittisiin viittauksiin — viittaus on definiittinen, jos se puhetilanteessa on definiittinen vaikka kontekstistaan irrotetussa ilmauksessa saattaisikin vaikuttaa indefiniittiseltä. Esim. jos sanotaan *täällä sitä vaan juodaan kahvia*, on tilanteesta selvää, kehen tai keihin viitataan. Luukka tarjoaakin definiittisyyden käsitteen täsmennykseksi jaottelua suoraan ja epäsuoraan henkilöviittaukseen. Äskeinen kahviesimerkki olisi siten definiittinen, vaikkakin epäsuora.

Persoonan samoin kuin varmuusasteiden ilmaisimia Luukka kuvaa selkeästi vuokaaviolla. Tämä on systeemilingvistiikasta tuttu ilmaisutapa, jossa puhujan vaihtoehdot esitetään valintanoodeina. Esimerkiksi jos lähdemme liikkeelle propositiosta ('X on Y'), johon asennoitumistaan kirjoittaja tai puhuja haluaa ilmentää, hänen ensimmäinen valintansa koskee vastuun ottamista sanottavan sisällöstä. Jos puhuja ottaa itse vastuun, hän voi tehdä sen fokusoimalla ilmaisunsa henkilöön tai asiaan. Mikäli hän valitsee henkilöfokuksen, hänellä on vaihtoehtoina suora ja epäsuora tapa viitata itseensä ja molemmissa vielä valinta varman ja epävarman asenteen välillä. Mikäli henkilöfokus on suora ja asenne varma, tuloksena on *Tiedän, että X on Y*. Jos taas henkilöfokus on suora mutta asenne epävarma, päädytään ilmaisuun *Tiedän että X saattaa olla Y*. Epäsuoran henkilöviittauksen yhteydessä varmuuden valitseminen johtaa ilmaisuun *Tästä voi päätellä että X on Y*, epävarmuuden taas ilmaukseen *Tästä voi (ehkä) päätellä, että X saattaa olla Y*.

Henkilöviittausten kuvaa laajentaa Raija Markkasen kanssa kirjoitettu yhteisartikkeli, jossa tarkastellaan suomen ja englannin epäsuoria henkilöviittauksia (*impersonalization*) yhtenä hedging-strategiana. Artikkelin on tapaustutkimus, jossa käsitellään vain kahden kirjoittajan tekstejä, mut-

ta molemmilta on sekä puhutut että kirjoitetut versiot ja suomalaiselta sekä englannin- että suomenkieliset tekstit. Englanninkielisen ja suomenkielisen tieteellisen diskurssin normien eroista ei aineiston vähäisyyden vuoksi voi paljoa sanoa, mutta kielellisten keinojen samankaltaisuus henkilöviittausten välttämässä käy hyvin ilmi: keskeisessä asemassa ovat molemmissa kielissä pronominit, nominalisaatiot ja passiivi. Erojakin tietenkin on, ehkä selvimpänä suomen geneerisen verbinmuodon käyttö (taulukosta *voi lukea*), jolla ei ole suoraa vastinetta englannissa; englannin resurssilistassa taas on *one*-pronomini, jolle ei saman kategorian vastinetta ole suomessa. Näiden ilmausten käyttöalueissa on kuitenkin paljon yhteistä, mm. se, että molemmilla voidaan viitata epäsuorasti puhujaan tai kirjoittajaan itseensä tai sitten epämääräisempään geneeriseen persoonaan. Jos tarkastelee englannin ja suomen välisiä käännöksiä, niiden voikin havaita usein toimivan toistensa käännösvastineina.

Luukka korostaa moneen otteeseen sitä, miten vuorovaikutuksellinen näkökulma edustaa todellista kielenkäyttöä, kieltä sellaisena kuin se on eikä idealisoituna systeeminä. Siksi välillä jää miettimään joitakin menetelmällisiä ratkaisuja: esimerkiksi tekstin tuottamis- ja vastaanotto-prosessien osuutta ei juuri problematisoida empiirisissä analyyseissa, vaan tutkija toteaa tarkastelleensa tekstejä »vastaanottajan näkökulmasta». Tämä on tietenkin aivan tavallinen ratkaisu kielen ja tekstin tutkimuksessa, mutta koska tässä lähestymistavassa nimenomaan painotetaan monitulkintaisuutta ja merkityksen syntyä sosiaalisessa prosessissa neuvottelun kautta, olisi odottanut tämän ilmenevän tutkimusotteessakin tai ainakin tällaisen metodisen problematiikan joutuvan perusteellisemmän pohdinnan kohteeksi. Nyt analyytikko asettuu perinteiseen tapaan itse ideaaliksi tekstin tulkitsijaksi. Kun

lähtökohtana ovat ilmaukset, joista tutkijan aineistoa tarkastellessa »syntyy vaikutelma varmuusasteen lieventymisestä», olemme joka tapauksessa tekemisissä analyytikon kielellisen intuition kanssa, emme itse asiassa sen »todellisemman», vuorovaikutukseen osallistujien tekemän merkityksen tulkinnan kanssa. Luukka käyttää kyllä hyväkseen myös esitelmänpitäjien ja kirjoittajien haastatteluja, mutta ei kielellisen analyysin apuna vaan valaisemassa yleisemmin sitä, miten he hahmottavat esitelmien pitämiseen ja julkaisemiseen liittyvän toiminnan.

Sosiaalisen vuorovaikutuksen tarkastelukulma tiedeyhteisöön on virkistävä. Yhteisöllinen näkemys tieteen tekemisestä nojaa nykyaikaiseen tieteensosiologiseen tutkimukseen, joka 1980-luvulla tuotti vaikuttavia analyyseja tieteenharjoittajien puhetaivoista, keskittytyään sitä ennen pääasiassa status-, politiikka- ja valtapeleihin. Siinä yhteisön puhetaivoilla on keskeinen osuus yhteisön toimintatapojen analyysisä. Sosiologien tapa tarkastella kieltä ja puhetapoja on kuitenkin aivan toinen kuin kielitieteilijän, ja siksi vuorovaikutukseen suuntautuneen kielitieteilijän työlle on paikka tiedeyhteisön diskurssien analyysisä.

Vuorovaikutuksen näkökulma tuo esiin tiedeyhteisön sisäisen kilpailun ja niitä strategisia ja taktisia keinoja, joilla yhteisön kielipelejä pelataan omaksi eduksi — vaikkapa omaa persoonaa sopivasti häivyttäen vaatimattomuuden merkiksi tai sen reipasta esiintuontia saavutusten markkinoinniksi.

Kun tiedeyhteisön viestintää ja sen keinoja tarkastellaan yhteisöllisessä kontekstissaan, syntyy tieteellisestä viestinnästä moniulotteisempi kuva kuin jos kielenkäytön keinoja ei yhdistettäisi viestintätalanteeseen. Esimerkiksi puhutut tekstit ovat, kuten arvata saattaa, henkilökohtaisempia ja kanta-aottavampia kuin vastaavat kirjoitetut

tekstit, minkä voi palauttaa tieteellisen esitelmänpidon ja artikkelin erilaiseen vuorovaikutusfunktioon. Toisaalta molemmissa noudatetaan tieteellisen kriittisyyden periaatetta ja samanaikaisesti pyritään sekä omien että toisten tutkijoiden kasvojen säilyttämiseen, mikä mm. johtaa varmuusasteen lieventelyyn omia päätelmiä esittäessä ja epämääräisiin henkilöviittauksiin toisten ajatuksia kritisoidessa. Luukka osoittaa, miten henkilöviittausten keinot toteuttavat yhteisön pelisääntöjä ja heijastelevat sekä tiedeyhteisön ihanteita että arkea. Tiedeyhteisön ihanteita tarkastellaan ikään kuin yhteisön taustaideologiana, jonka vastavoima puolestaan on yhteisön arki kilpailuineen, valtahierarkioineen ja maineen tavoitteluineen.

Yhteisöllisen näkökulman anti kielen analyysille käy hyvin ilmi, kun tiedeyhteisön diskurssikäytännöt (esim. »Älä korosta itseäsi ja esitä päätelmäsi varovaisesti») liitetään yhtäältä yhteisön eettisiin pelisääntöihin (»Esitä uutta tietoa, tuo tulokset selkeästi esiin») ja toisaalta niihin kielen keinoihin, joilla näitä vaatimuksia voi toteuttaa (epäsuorat minä-viittaukset ja varmuusasteen lievennykset). Kielen keinot asettuvat näin sosiaaliseen kontekstiinsa ja vuorovaikutuksen välineiksi, minkä Luukka tiivistää selkeään tapaansa yhteen kuvioon (s. 126), jossa samalla ilmenee erinomaisesti kielen keinojen monifunktioisuus: mm. epäsuorilla minä-viittauksilla ja varmuusasteen lieventimillä on monta tehtävää tiedeyhteisön diskurssikäytännöissä.

Yhteisöllisen näkökulman yhdistäminen lingvistiseen diskurssintutkimukseen on tuottanut monelle siihen pyrkineelle hankaluuksia, joista yksi tuntuu olevan se, miten osoittaa kielen vaikutus yhteisöön, siis se, miten kieli muokkaa yhteisönsä käytänteitä. Toiseen suuntaan vaikutus näyttää olevan ilmeisempi ja helpommin osoitettavissa. Kriittinen diskurssianalyysi ▷

on kenties sinnikkäimmin koettanut osoittaa, miten diskurssit muokkaavat maailmankuvaamme, mutta saanut juuri siinä yhteydessä osakseen kaikkein jyrkintä torjuntaa. Luukan tutkimuksessa tiedeyhteisön eettiset ja vuorovaikutukselliset pelisäännöt kyllä yhdistetään taitavasti varmuusasteiden ja henkilöviittausten käyttöön, mutta nimenomaan siten, että pelisäännöt ovat sellittäjän ja kielen keinot selitettävän asemassa. Näiden ilmausten aktiivinen käyttö jätetään yksilön strategisten valintojen varaan — valintojen avulla noudatetaan pelisääntöjä tai mahdollisesti ollaan noudattamatta. Vaikutus yhteisöön jää hämäräksi.

Yhteisön pelisääntöjen noudattamatta jättäminen on optio, joka aikaisemman tutkimuksen mukaan on varattu lähinnä jo asemansa vakiinnuttaneille, arvostetuille yhteisön jäsenille, ja tämän tuloksen Luukakin tuntuu hyväksyvän. Jos näin on, muutoksen mahdollisuuskin jäisi silloin nimenomaan korkeassa asemassa olevien yksilöiden harteille. Näillä taas, ainakin bourdieulaisten tulkinnan mukaan (esim. Bourdieu 1988), on kaikkein vähiten intressiä muuttaa vallitsevia käytänteitä. Miksi siis tieteelliset puhuvat muuttuvat?

Etnografisen tutkimusotteensa mukaisesti Luukka on hankkinut aineistoa sekä tutkittavien tekstien tuottajilta itseltään että tiedeyhteisön viestintä- ja toimintaihanteista tarkastelemalla tutkimuksenteosta laadittuja oppaita. Nämä metodiset ratkaisut syventävät kuvaa tieteellisestä diskurssiyhteisöstä, ja aineistoista poimitut esimerkit ovat paitsi valaisevia myös hauskoja. Se, miten diskurssien tuottajat hahmottavat omaa yhteisöään ja omaa toimintansa siinä, synnyttää kuvan toisenlaisesta maailmasta kuin oppaat — tutkijoiden itse kuvailemat motiivit, intentiot ja pyrkimykset rakentavat yksilöllisempää ja satunnaisempaa maailmaa kuin oppaiden rationaalinen ja selkeä, hyvinkin persoonaton kuva. Tämän aineis-

ton ja lähinnä sosiologisen tieteentutkimuksen varassa Luukka luo nopein vedoin luonnoksen tiedeyhteisöstä, jota ohjaavat toisaalta vanhat tieteen ihanteet ja toisaalta arkisempi ja raadollisempi kilpailu maineesta, kunniaista ja asemasta yhteisössä.

Luukka jossain määrin homogenisoi tiedeyhteisöä, mikä ei ole epätavallista sosiologisessakaan tutkimuksessa; tiedeyhteisön pelisäännöt esitellään kuin kysymyksessä oleva yhteisö olisi monoliittinen. Yhteisö on siis ikään kuin yksi (»tiedeyhteisöllä on pelisääntönsä»), mutta siinä sallitaan yksilöllistä varianssia. Tässä Luukka poikkeaa kriittisestä diskurssianalyysistä, jossa kyseenalaistetaan yhteiset hyväksyttävyyssnormit (Fairclough 1995) ja korostetaan sitä, että yhteisön ja diskurssien normit ovat kiistan ja kamppailun kohteita, joista käydään jatkuvaa valtataistelua yhteisön sisällä. Valtataisteluun osallistuvat erilaiset ryhmittymät siinä missä yksilötkin, ja sitä voi pitää normeihin kohdistuvana sosiaalisen neuvottelun muotona.

Tekstiä tulee väistämättä lukeneeksi sen kehikon läpi, jonka kirjoittaja tarjoaa. Kun puhe on akateemisesta diskurssista ja teksti on itse akateemista diskurssia, tulee arvioineeksi kirjoittajaa esiin nostettujen pelisääntöjen noudattajana. Luukka esimerkiksi kertoo, että monet tutkijat käyttävät ilmausta »ks. esimerkiksi XX 1980 ja YY 1987» ja näin jättävät »takaoven auki: Olen kyllä nähnyt muitakin aiheeseen liittyviä tutkimuksia, mutta nämä mainitsemani tuntuvat relevanteilta.» Tämä takaporttistrategia on yksi, jota hän itsekin suosii. Sen sijaan minä-viitauksissa hän reippaasti käyttää suoria pikemmin kuin epäsuoria viitauksia itseensä ja näin asettuu ainakin Korhosen ja Kuschin (1989) tutkimuksen valossa kokeneiden kirjoittajien kaartiin, pois tyypillisestä suomalaisesta ylen vaatimattomasta minän häivyttäjäien joukosta.

Kaikkiaan Luukka tuntuu noudattavan

suosittelemiansa viisaita strategioita varsin huolellisesti: jotain uutta, paljon lainattua, riittävästi varovaisuutta, sopivasti lahjoja muille tutkijoille, reipasta minä-muotoa, muttei liian tungettelevaa meitittelyä. Tuloksena on sujuvaa ja luettavaa tekstiä, tuoreita näkökulmia kielen ja yhteisön suhteisiin. Lukijan mielenkiinto pysyy vireillä. Minna-Riitta Luukka on siten itse oiva esimerkki selkeäsanaisesta tutkijasta. Ilmaisu on napakkaa ja pääasiat käyvät selviksi ilman, että lukijan täytyy turvautua arvailuun.

Tutkimuksen pääpaino on taustaoletusten ja lähtökohtien erittelyssä. Empiirisisissä analyyseissä ote on tuore ja herättää kiinnostavia kysymyksiä, mutta jollain tavoin luonnosmainen. Lukijalle jää tunne, että tarkasteltaviin ilmiöihin ei ole vielä paneuduttu niin syväälle, että mielenkiintoisen ja hyvin perustellun lähestymistavan potentiaalia olisi loppuun asti osoitettu ja hyödynnetty. Kaikkea ei tietysti saa mahtumaan yhteen tutkimukseen, joten ehkäpä voimme odottaa aihepiirin syventämistä seuraavissa tutkimushankkeissa.

Luukan teos tarjoaa sen ilon, minkä tutkimusta raportoivasta tekstistä aina toivoo saavansa: näyttää tutun maailman uudesta ja silti tunnistettavasta näkökulmasta. Jäämme odottamaan lisää. ■

ANNA MAURANEN

Joensuun yliopisto,

*Kansainvälisen viestinnän laitos, PL 48,
57101 Savonlinna*

LÄHTEET

- BERKENKOTTER, CAROL – HUCKIN, TOM 1995: Genre knowledge in disciplinary communication. Lawrence Erlbaum, Hillsdale, N. J.
- BIBER, DOUGLAS 1988: Variation across speech and writing. Cambridge University Press.
- BOURDIEU, PIERRE 1988: Homo Academicus. Polity Press, Cambridge.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1995: Critical discourse analysis. Longman, London.
- HALLIDAY, M. A. K. 1994: An introduction to functional grammar. 2nd edition Edward Arnold, London.
- KALLIOKOSKI, JYRKI (toim.) 1996: Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä. Kieli 9. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- KAMBERELIS, GEORGE 1995: Genre as institutionally informed social practice. – Journal of Contemporary Legal Issues 6:115 s. 115–171.
- KARVONEN, PIRJO 1995: Oppikirjateksti toimintana. SKST 632. SKS, Helsinki.
- KORHONEN, RIITTA – KUSCH, MARTIN 1989: The rhetorical function of the first person in philosophical text — the influence of intellectual style, paradigm, and language. – M. Kusch & H. Schröder (toim.), Text, interpretation, argumentation s. 61–77. Helmut Buske Verlag, Hamburg.
- LUUKKA, MINNA-RIITTA 1992: Akateemista metadiskurssia. Korkeakoulujen kielikeskuksen julkaisuja 46. Jyväskylän yliopisto.